

sen koulutuksen arvostus kohosi. Musiikki Klemetti-opistoi- neen, kirjoittaminen Topelius-akatemiaoikein, teatteri, kuvatai- teet ja moniaiheiset seminaarit vetivät harrastajia oppimaan ja arvotettuja ammattilaisia opetta- maan vuodesta toiseen Oriveden opistolle. Kesätoiminta kasvoi 1960-luvulta lähtien maan rajo- jen ulkopuolellakin tunnetuksi ja tunnustetuksi Oriveden Suvek- si.

Eero Ojanen kykenee häm- mästyttävän kiehtovasti nivo- maan Oriveden opiston ja ympä-

röivän yhteiskunnan kehityksen toisiinsa. Samalla kun muodos- tuu elävä ja samalla analyttinen kuva opiston toiminnasta ja ke- hityksestä, piirtyy kuva Suomen kansan vaiheista viimeisen vuo- sisadan varrella. Oriveden opis- ton yhteisö on elänyt niin työs- sään ja juhlassaan kuin myös iloissaan ja suruissaan eräänlai- sena pienoismallina yhteiskun- nastamme. *Jenni Noposen* graa- finen suunnittelu tarkasti valit- tuine ja tekstiä entisestään elä- vöittävine lukuisine aukeaman tai sivun laajuisine kuvineen

rohkaisee tarttumaan kirjaan.

Eero Ojanen päättä Oriveden Opiston 100-vuotisen tarinan puhuttelevasti: ”Ihme opisto – sekin olisi sopinut tämän kirjan nimeksi. Myös lampi on hiljan kunnostettu, Vesi on puhdasta. Tuuli käy, henki kulkee – tiedon, luomisen ja elämisen henki. Niin jatkuu tämä tarina.”

Voiko sen paremmin sanoa!

Jorma Keränen

Lumon luonto: tohtoroitumisen imua jäljittämässä

Väitöskirjan lumo. Tohtoriksi valmistumisen vaiheet sekä sen tuki ja ohjaus.

Toim. Kaarina Määttä. Lapin yliopistokustannus 2009.

Väitöskirjan tekijöiden ko- kemukset ovat viime vuosina al- kaneet löytää tiensä kirjojen si- vuille. Aiemmin ne on ollut tapa- na piilottaa visusti julkisuuden kat-seilta. Vain väitöskirjojen esi- puheista on saanut osviittaa, millaisia tuskan ja ilon kyynelei- tä väittelijän taipaleella on vuo- datettu. Kiittelyistä on voinut päätellä, ketkä ovat tukeneet, ketkä uhrautuenkin kannusta- neet.

Väitöskirjan lumo on lappi- laisten ja naisten kirja, jossa ava- taan sitä, mikä vetää väitöskir- jan kimppeeseen, mikä saa ponnis- telemaan osaamisensa ja jaksami- sensa ääri rajoille. Se kertoo yli 30 vuotta Lapin yliopistossa työskennelleen professori Kaarina Määttä ohjauksessa väitös- kirjaansa tehneiden naisten ko-

kemuksista, mutta äänen ovat kirjassa saaneet myös väittelijöi- den läheiset. Työnantajan näkö- kulma väittelijän prosessiin on niin ikään nostettu esiin.

Koska antologian on tarkoi- tus tukea tulevia väittelijöitä ja heidän ohjaajiaan, kirjaan on sis-ällytetty paitsi Määttän artikkeli väitöskirjaohjauksen pedagogii- kasta myös esitarkastajan ja vastaväittäjän roolia ja tehtäviä kä- sittelevät luvut. Lisäksi Lapin yli- opiston entinen ja nykyinen rehti- tori sekä Kemi-Tornion ammatti- korkeakoulun rehtori kirjoittavat väitöskirjojen merkityksestä pai- nottaen yliopiston roolia alueeli- sisenä vaikuttajana ja asiantun- tijuuden rakentajana.

Kirjassa suitsutetaan Kaarina Määttä ohjaajana, ja kiitokset hän varmasti ansaitseekin. Mää-

tän ohjauksessa valmistui en- simmäinen kasvatustieteen tohti- tori 2002, ja syksyllä 2009 hän oli toiminut kustoksena jo 30 kertaa. Määttä on kohottanut Lapin yli- opiston väitöstilastoja: KOTA- tietokannan mukaan Lapin yli- opistossa vuonna 2005–09 väi- tteilleitä oli yhteensä sata, joista kasvatustieteilijöitä 40. Eli kas- vatustieteen väitöksistä suurin osa on syntynyt Määttän ohja- uksessa. Määttän tuotteliaisuut- ta ei kummastele, kun lukee hä- nen näkemyksiään ohjaussuh- teesta ja hänen ohjattaviensa ylistystä. Näin innostavia ja tu- kevia ohjaajia eivät läheskään kaikki väitöstensä parissa pin- nistelevät varmasti löydä.

Tarinaansa kertovat väittelijät ovat yhtä lukuun ottamatta nai- sia. Kasvatustieteen väittelijöis- tä Lapissa aikana, jota kirja kä- sittelee, on muutoinkin valtaosa ollut naisia (85 %). Kirjoittajat ovat kasvatustieteen viroissa työs-

kenteleviä opettajia, erityisopettajia, koulunjohtajia, koulutussuunnittelijoita jne. Kertomusten mukaan tähtäimessä ei ole ollut akateeminen ura, vaan innoittajina ovat toimineet omassa elämässä tai työssä kohdatut ongelmat, joita tutkimalla on haluttu tietoa ja tukea käytäntöjen kehittämiseksi. Väitöskirjojen aiheet käsittelevät valtaosin opettajan työn pulmia ja haasteita, ja teemojen kirjo ulottuu pienten lasten opetuksesta aikuiskasvatuksen kysymyksiin. Aiheiden käsittelyssä on vahvana tunteiden ja kohtaamisen merkitys. Muutamissa töissä, joissa tutkitaan parisuhteita, autisteja ja itsemurhia, ihmisten tunne-elämän kipukohtat ja tuen tarpeet ovat keskiössä. Väitöskirjatyön motiiviksi kirjoitelmissa mainittu halu työikäntöjen kehittämiseen viestii kasvatusalan naisammattilaisiin usein liitetystä altruismista: muiden hyvä asetetaan omien tavoitteiden ja kehityksen edelle.

Innostusta ja epätoivoa

Entä mitä henkilökohtaisuuden verhon raottaminen tuo näkyville? Se valottaa prosessiin kuuluvia innostuksen hetkiä mutta myös ahdistusta ja epätoivoa, sillä ajoittain tehtävä on tuntunut liian suurelta, epäselvältä tai raskaalta. Se kertoo tarmosta ja sisusta, kun työnsä ohessa opiskelevat perheelliset naiset ovat käyttäneet kaiken liikenevän ajan tutkimiseen. Osalla naisista lapset olivat jo aikuistuneet, mutta moni joutui hartiavoimin tekemään tilaa omalle projektilleen, jättämään miehen ja lapset odottamaan aikaa parempaa. Lukiesajää ihmettelemään, miten harvat saivat apurahoja tai muuta taloudellista tukea tutkimuk-

seensa. Koska yliopisto korostaa rooliaan alueellisena kehittäjänä, kuten rehtori Ylä-Kotolakin puheenvuorossaan tähdentää, voisi odottaa, että alueen edistämisen eteen ponnisteleville järjestettäisiin kunnollinen rahoituskin.

Tunteista kertomista vältetään

Väittelijät listaavat prosessiin kuuluvia ongelmiaan, joihin kuuluvat pitkät matkat, kirjallisuuden etsiminen ja aineistotyö. Hämmästyttävän vähän kerrotaan aiheen teoretisoinnin tai metodologian tuottamista haasteista. Ehkä kirjaan valittu elämäkerrallinen sävy on kutsunut kirjoittamaan tutkimuksesta enemmän elämänkokonaisuudesta kuin keskustelemaan teoretisoinnin ongelmista. Tohtoroituvien epätoivon hetket eivät aina kohdistu tutkimusprosessiin, vaan näytettyvät itse-epäilyä, johon liittyy myös halu luovuttaa. Vaikka vastoinkäymisiä paljastetaan, tunteiden voima jää teksteissä vaimeaksi. Ehkä itseä ei ole haluttu paljastaa liiaksi tai kenties ilmaisua on rajoittanut kirjoittelien tiiviys.

Lähes jokaisessa kirjoitelmasa nostetaan esiin ohjaajan tärkeä tuki. Määttä on osannut ottaa empaattisesti vastaan tunteenpurkaukset, mutta silti samalla osallistunut asiantuntevasti tutkimuksessa ilmenneiden ongelmatilanteiden ratkomiseen. Muiden väitöskirjan ohjaajien soisi lukevan näitä tekstejä ottaakseen oppia, miten asiantuntija voi ammattimaisuudestaan luopumatta toimia empaattisena tukijana. Väitöskirjan teossahan ei ole kyse vain järjestä, vaan se on mitä suurimmassa määrin tunteen-

Väitöskirjaa kirjoittavien puolison puheenvuorojen perusteella puolison tehtävä näyttää olevan henkinen tuki ja perhevoitoteista vapauttaminen. Kuten eräs mies roolinsa ilmaisee, väitöskirjan tekemiseen on kuulunut jakaa työ ja tuska, ilo ja juhla mutta myös ottaa vastuuta kodista ja perheestä. Mielenkiintoinen havainto on se, miten perinteinen työnjako perheissä on näyttänyt olevan. Naisten vetäytyessä tutkimustensa ääreen, miesten on pitänyt tarttua soppakauhaan. Löytyypä yhden puolison kirjoitelmas-ta kalasopan reseptikin.

Määttä kertoo väitöskirjaohjauksen pedagogiikkaa käsittelevässä artikkelissaan, että hän elää ohjausprosesseissa kokonaisvaltaisesti tunneallokkoja kokiin. Hän painottaa ohjaajan ja ohjattavan keskinäisen suhteen herkkää luonnetta, josta voi muodostua koskettavimmillaan haavoittava tai voimaannuttava. Parhaimmillaan ohjaaja saa väittelijän rohkaistumaan ja venymään huippusaavutukseen ja siten edistää samalla tieteen jatkuvuutta. Määttä maailmaan ohjaajana kuuluu riemun ja huolen hetkiä. Helpottuneisuus valtaa kun ohjattava ojentaa kirjaksi painetun tutkimuksensa, kun salin ovi sulkeutuu onnistuneen väitöksen jälkeen, kun esitarkastuslausunnosta löytyy lause: ”Puollan väittelylupaa”. (s. 263)

Mistä ohjaajan energiat?

Määttä pohtii, mikä saa hänet ponnistelemaan ja myötälämään väitösprosessissa, joka ei kenellekään ole pelkkää päivänpaistetta. Kuten hän tuo esiin, väitöskirjaohjaukseen kohdistuvista odotuksista, valtasuhteista, oh-

jauksen ongelmista ja hyvää ohjausta koskevista käsityksistä on kirjoitettu runsaasti jatko-opiskelijan näkökulmasta, mutta myös ohjaajan näkökulmaa on alettu avata entistä enemmän. Määttä keskittyy artikkelissaan ohjauksessa tarvittaviin voimavaroihin, jotka hän jakaa ohjauksen neljään t:hen: tiedot, taidot, tahto ja teot (s. 265). Näitä kaikkia edellytetään ohjaussuhteen molemmilta osapuolilta. Nähdäksemme ohjaajan ammattitaitoon sisällytetään kylläkin tieteellinen asiantuntijuus, mutta kahta muuta t:tä eli ohjaajan sitoutumista (tahto) ja myönteisiä ja kannustavia ohjaukskäytäntöjä ja persoonallisuutta (taidot) akateemisessa yhteisössä ei ole tapana pitää merkittävänä osana ohjaajan valmiuksia. Määttä itse osaa ilmiselvästi yhdistää ohjaajan työssään nämä eri puolet.

Kumpuaa tutkijoiden elämäntilanteista

Mikä merkitys on sillä, että vaiettua tehdään näkyväksi? Varmasti kirja palvelee lukijoita, joille se on takakannen mukaan suunnattu eli jatko-opiskelijoita ja heidän lähipiiriään ja toivottavasti myös väitöskirjojen ohjaajia. Tästä vahvasti omaelämäkerrallisesta kirjasta voi lukea niitä taustoja ja elämäntilanteita, joihin kiinnittyen väitöskirjaa tehdään. Antoisaa on huomata, miten erilaisista lähtökohdista jatko-opintoihin lähdetään ja miten erilaisia väitösprosessit voivat olla. Omasta näkökulmastamme kirjan kertomusten kuva tohtoroitumisesta – työn ohessa ja vailla yliopiston vahvan akateemisen kilpailun ilmapiiriä – piirtyy kovin erilaisena kuin millaisena itse olemme omat väitöskirjaprosessimme yliopiston tutki-

jan positiossa kokeneet.

Kirjan tekstejä leimaa vahva onnistumisen eetos. Ehkä teoksen tavoitteena onkin juuri rohkaistamisen. Ajoittain ylitsevotava myönteisyys ja saadun tuen hehkutus ärsyttävät ja saavat kaipaamaan rosoisuutta, elämänmakuisten ristiriitaisuuksien esiin tuomista. Lukijana jää myös kysymään, mitä sitten? Mitä tohtoroitumisen jälkeen? Tähän kirjassa ei vastata, sillä kirjoitelmat päättyvät väitöskirjan valmistamiseen, siihen kun vuorelle on noustu. Vain pari väittelijöistä on selvästi suuntaamassa akateemiselle uralle väitöksen jälkeen. Muiden kohdalla jää mietityttämään, mikä merkitys tohtoroitumisella on heidän tulevaisuudelleen. Kuljettu matka on vahvistanut itseluottamusta ja asiantuntijuutta, mutta miten uutta asiantuntijuutta konkreettisesti hyödynnetään yliopiston ulkopuolisessa työssä, mitä mahdollisuuksia tai rajoituksia esimerkiksi opettajalla on uuden asiantuntijuutensa käyttöön, mitä henkilökohtainen meritoituminen tuottaa, osaavatko työyhteisöt arvostaa tohtoriensa asiantuntijuutta?

Määrän, laadun ja tarpeen suhde

Entä mitä tohtorituotannolla saavutetaan? Kirjan loppuluvussa yliopiston entinen rehtori **Esko Rieppula** arvostelee suorasanaisesti tutkimus- ja tiedepolitiikkaa, jossa väitöstuotannon ottaminen keskeiseksi yliopistotutkimuksen määrärahaa hoidattoriksi herättää kysymyksen määrän, laadun ja tarpeen välisistä suhteista. Hän vertaa aikamme yliopistoja hiilikaivoksiin, jotka sidotaan valtion ja elinkeinoelämän hyötykäyttöön. Rieppula

kiinnittää huomiota siihen, että meillä valmistuu eritasoisia tohtoreita: niitä jotka jatkavat akateemisella uralla ja niitä, jotka siirtyvät muihin yhteiskunnan tehtäviin ja joilta ei vaaditaakaan samantasoista näyttöä kuin tutkijanuralla suuntautuvilta (s. 299). Hän puolustaa tieteen vapautta mutta jättää avoimeksi kysymyksen, palveleeko tohtoreiden kouluttaminen akateemisen yhteisön ulkopuolisiin tehtäviin hänen kritisoiomaansa hyödyn tavoittelua. Mielestämme olisi jo aika alkaa avoimesti pohtia kysymystä ”eritasoisista” tohtoreista ja erilaisista hyödyistä.

Marjo Vuorikoski ja
Hanna Ojala